

زندگینامه‌ی دکتر ابراهیم یزدی

دبیر کل نهضت آزادی ایران

دکتر ابراهیم یزدی در مهرماه ۱۳۱۰، در شهر قزوین و در یک خانواده‌ی مذهبی متوسط به دنیا آمد. در سال ۱۳۱۶ همراه خانواده به تهران مهاجرت کرد و تحصیلات ابتدایی را در دبستان‌های مولوی (بازارچه‌ی معیر) و ادب (پشت مسجد سپهسالار)، تحصیلات متوسط را در دبیرستان دارالفنون و تحصیلات عالی را در سال ۱۳۳۲ در دانشکده‌ی داروسازی دانشگاه تهران به اتمام رساند. بعد از فراغت از تحصیل به مدت ۴ سال به عنوان دستیار افتخاری مرحوم دکتر فتح الله اعلم در دانشکده‌ی داروسازی و همزمان در بخش سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران و سپس به مدت ۷ سال در شرکت داروسازی تولید دارو خدمت کرد. دکتر یزدی فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی خود را از سال ۱۳۲۶ با عضویت در نهضت خدایرستان سوسیالیست و سپس در انجمن اسلامی دانشجویان دانشگاه تهران آغاز کرد. فعالیت‌های فرهنگی دکتر یزدی با مجله‌ی دانش‌آموزان آغاز شد که آن را به همراه پنج نفر دیگر از دانش‌آموزان هم سن و سال خود اداره می‌کرد. وی بعدها با مجله‌ی فروغ علم و گنج شایگان (که بعد از تعطیلی فروغ علم منتشر می‌شد و هر دو ارگان انجمن اسلامی دانشجویان بودند) به عنوان عضو هیات تحریریه همکاری نزدیک داشت. علاوه بر این با نشریات مهد علم و دانشجویان و دانش‌آموزان فارس نیز همکاری می‌کرد.

در جریان نهضت ملی شدن نفت به رهبری دکتر مصدق، دانشگاه تهران به یکی از سنگرهای استوار مبارزات ملی تبدیل گردید. در آن سال‌ها استادان و دانشجویان دانشگاه تهران بیش از هر زمان از آزادی‌های سیاسی و صنفی برخوردار بودند. روسای دانشکده‌ها را استادان انتخاب می‌کردند. ریاست دانشگاه با پیشنهاد استادان بود و دانشجویان در سازمان دانشجویان دانشگاه تهران متشکل بودند. دانشجویان با آرا مخفی و آزاد، نمایندگان خود را انتخاب می‌کردند و سازمان دانشجویان دانشکده‌ی خود را تشکیل می‌دادند. نمایندگان سازمان‌های دانشجویی دانشکده‌ها، شورای مرکزی و هیات دبیران سازمان دانشجویان دانشگاه تهران را انتخاب می‌کرد. قبل از سال ۱۳۳۰ حزب توده در دانشگاه تهران نفوذ عمیق و قدرت فراوان داشت و سازمان دانشجویان در کنترل کامل آن‌ها بود. سیاست حزب توده از یک طرف مخالفت با ملی شدن نفت و تقابل با دکتر مصدق بود و از طرف دیگر علیه باورهای دینی و اسلامی سخت تبلیغ می‌کردند. با آغاز حرکت ملی، دانشجویان ملی، اعم از منفرد و مستقل و یا اعضای احزاب ملی و انجمن اسلامی دانشجویان در انتخابات دانشجویی سال تحصیلی ۱۳۳۰ شرکت کردند و در اکثر دانشکده‌ها انتخاب شدند و سازمان (صنفی) دانشجویان دانشگاه تهران را تشکیل دادند. دکتر یزدی نیز از طرف دانشجویان کلاس خود با اکثریت آرا انتخاب شد. وی سپس به عضویت شورای مرکزی و از طرف شورا به عضویت هیات دبیران برگزیده شد. نشریه‌ی دانشجویان ایران ارگان رسمی سازمان بود و دکتر یزدی هم عضو هیات تحریریه‌ی آن بود. فعالیت‌ها و مبارزات ملی دانشجویان دانشگاه تهران نظیر راهپیمایی‌ها و تظاهرات در حمایت از دولت ملی دکتر مصدق، خرید قرضه‌ی ملی و تظاهرات اعتراض آمیز ۲۷ تا ۳۰ تیر ماه ۱۳۳۱ توسط این سازمان و احزاب ملی رهبری می‌شد.

در شهریور ۱۳۳۲ هنگامی که بعد از کودتای ننگین ۲۸ مرداد نهضت مقاومت ملی تشکیل شد، دکتر یزدی همکاری خود را با نهضت مقاومت از کمیته‌ی دانشگاه آغاز کرد و علاوه بر عضویت در کمیته‌ی دانشگاه، رابط آن کمیته با کمیته‌ی مرکزی شد و همزمان به همراه مهندس عزت‌الله سحابی در کمیته انتشارات که مسوول انتشارات نهضت مقاومت ملی و روزنامه‌ی راه مصدق بود و زیر نظر شادروان مهندس بازرگان قرار داشت فعالیت می‌کرد. فعالیت و همکاری یزدی در نهضت مقاومت ملی تا سال ۱۳۳۹ ادامه یافت. در طی این مدت وی در کمیته‌های سیاسی شهرستان‌ها و مرکزی عضویت داشت و از نزدیک با رهبران و فعالان ملی در تهران و شهرستان‌ها از جمله آیت‌الله حاج سید رضا زنجانی، آیت‌الله میر سید علی قمی صدرالحفاظی، مهندس معظمی، مهندس بازرگان، دکتر سحابی، آیت‌الله طالقانی، عباس رادنی، رحیم عطایی، آیت‌الله حاج سید ضیاءالدین حاج سید جوادی، آیت‌الله انگجی، استاد محمد تقی شریعتی، دکتر علی شریعتی، طاهر احمدزاده، آسایش و ... همکاری داشت. او در برنامه‌ریزی و برپایی تظاهرات اعتراض‌آمیز نظیر ۱۶ مهر و ۲۱ آبان ۱۳۳۲ به هنگام محاکمه دکتر مصدق، ۱۴ تا ۱۶ آذر به مناسبت ورود نیکسون به ایران و نیز در برگزاری مراسم تشییع و ترحیم شهدای ۱۶ آذر در انتخابات دوره‌ی ۱۸ که هیات مردمی نظارت بر آن به ریاست افتخاری مرحوم دهخدا و در منزل وی تشکیل جلسه می‌داد فعالانه مشارکت داشت. در سال ۱۳۳۵ که یک گروه نیمه‌مخفی به نام مکتب تربیت اجتماعی عملی "متاع" به ابتکار مهندس بازرگان و با شرکت بزرگانی چون دکتر یدالله سحابی، آیت‌الله طالقانی، آیت‌الله مطهری، عزت‌الله سحابی، احمد آرام، دکتر کاظم یزدی، آیت‌الله دکتر مهدی حایری یزدی و مهندس کتیرایی تشکیل گردید، دکتر ابراهیم یزدی از اعضای اولیه‌ی این تجمع بود. فلسفه‌ی تجمع مذکور آن بود که روح فعالیت‌های جمعی در میان ایرانی‌ها را از طریق ایجاد سازمان‌های مناسب اجتماعی و اقتصادی گسترش دهد. به ابتکار این گروه شرکت انتشار، انجمن اسلامی معلمین، انجمن اسلامی پزشکان و انجمن اسلامی مهندسیین پایه‌گذاری شد. دکتر یزدی از جمله‌ی موسس‌های شرکت انتشار و انجمن اسلامی پزشکان است. از اواخر سال ۱۳۳۸ زمزمه‌هایی در جهت باز شدن جو سیاسی در ایران به گوش رسید. کمیته‌ی مرکزی نهضت مقاومت ملی با بررسی این موضوع فعالیت برای سازماندهی و راه‌اندازی مبارزات سیاسی علنی را آغاز کرد. این فعالیت‌ها منجر به تاسیس جبهه ملی دوم در تیرماه ۱۳۳۹ و فراهم کردن مقدمات مشارکت در انتخابات دوره‌ی بیستم مجلس شورای ملی گردید. یک هیات پنج نفری از جمله مهندس بازرگان و دکتر یزدی مامور تهیه‌ی مقدمات مشارکت مردم در انتخابات گردید. این هیات، برگزاری جلسات عمومی مردمی را که ابتدا در منازل اشخاص و سپس در محل‌های عمومی تشکیل می‌شد بر عهده داشت. دکتر یزدی در برنامه‌ریزی این گونه جلسات فعالانه مشارکت و حضور داشت. در شهریور ۱۳۳۹ دکتر یزدی برای یک دوره‌ی کوتاه مطالعات علمی به آمریکا رفت و در همان سال برای

راهپیمایی دانشجویان برای خرید قرضه‌ی ملی در سال ۱۳۳۰. نفر جلو با دوچرخه دکتر ابراهیم یزدی است و کنار ایشان دکتر رواسانی قرار دارند.

تاسیس جبهه ملی ایران شاخه آمریکا به سایر رهبران و مبارزان ملی مانند دکتر علی شایگان، دکتر سیف پورفاطمی، دکتر نخشب، دکتر چمران، و صادق قطب‌زاده پیوست. وی به سمت دبیر شورای مرکزی، عضو هیات اجرایی و مسوول کمیته‌ی تشکیلات این جبهه انتخاب شد. در همان سال جبهه‌ی ملی ایران در اروپا تشکیل شد و ارتباط و همکاری میان دو سازمان برقرار گردید. نشریه‌ی ایران آزاد به مدیریت دکتر شریعتی توسط جبهه‌ی ملی اروپا و نشریه‌ی اندیشه جبهه به مدیریت دکتر نخشب توسط جبهه ملی آمریکا منتشر می‌گردید. دکتر یزدی و دکتر چمران عضو هیات تحریریه‌ی اندیشه‌ی جبهه بودند و مقالات متعددی از آن‌ها در مجله به چاپ رسیده است. بخش عمده‌ای از فعالیت‌های جبهه‌ی ملی آمریکا برگزاری تظاهرات و راهپیمایی در حمایت مبارزات مردمی در ایران و اعتراض علیه شاه بود که از جمله می‌توان به تظاهرات در برابر کاخ سازمان ملل متحد، تحصن در مقر سازمان ملل، تظاهرات تحصن در برابر سفارت ایران در واشنگتن، راهپیمایی اعتراض به دولت آمریکا در حمایت از شاه (از بالتیمور تا واشنگتن) و تظاهرات اعتراض‌آمیز علیه شاه به هنگام سفر او به آمریکا اشاره کرد. در این تظاهرات و راهپیمایی‌ها دکتر یزدی همه جا حضور و مشارکت داشت و از جمله برنامه‌ریزان آن‌ها بوده است. او در سال ۱۳۴۱ با همکاری دکتر علی شریعتی، دکتر چمران، صادق قطب‌زاده، پرویز امین و برخی فعالان دیگر، شاخه‌ی نهضت آزادی ایران در خارج از کشور را بنیان‌گذاری کرد. در سال ۱۳۴۳ دکتر یزدی در تاسیس انجمن اسلامی دانشجویان آمریکا و کانادا مشارکت کرد و از سال ۱۳۴۷ به بعد چندین دوره عضو هیات دبیران و مسوول امور اندیشه‌های دینی در آن بود. از سال ۱۳۴۴ او و جمعی از مبارزان ملی و اسلامی از جمله دکتر چمران اولین پایگاه آموزش جنگ‌های چریکی و سازماندهی مخفی را در مصر تشکیل دادند که بعدها به جنوب لبنان منتقل گردید. دکتر یزدی به مدت دو سال در خاورمیانه مشغول این نوع فعالیت‌ها بود. در این دوره، او روابط نزدیک و صمیمانه‌ای را با مراجع نجف از جمله مرحوم آیت الله خویی و رهبر فقید انقلاب ایجاد کرد. وی از سال ۱۳۴۶ همکاری با امام موسی صدر را در لبنان آغاز نمود و با استقرار دکتر چمران در جنوب لبنان از سال ۱۳۵۰ این همکاری توسعه پیدا کرد و منجر به تاسیس حرکت محرومین و سازمان امل گردید. دکتر یزدی در آموزش کادرهای اولیه سازمان امل در جنوب لبنان مشارکت نمود. یزدی در سال ۱۳۴۶ دوباره به آمریکا برگشت و در سازماندهی دانشجویان مسلمان ایرانی در آمریکا تحت نام انجمن اسلامی دانشجویان در آمریکا و کانادا، گروه فارسی زبان مشارکت فعالانه و تعیین کننده پیدا کرد. در سال ۱۳۴۸ در تاسیس انجمن اسلامی پزشکان آمریکا و کانادا مشارکت نمود و در چندین دوره عضو هیات مرکزی آن بود. او در سال ۱۳۴۷ جامعه اسلامی شهر بزرگ هوستون را تاسیس و اولین مسجد در تگزاس را بنیان‌گذاری کرد. وی چندین دوره رییس این جامعه و نماینده‌ی مسلمانان شهر بود و در فعالیت‌های متعدد فرهنگی دینی و تبلیغاتی اسلامی در روزنامه‌ها رادیوها و تلویزیون شرکت فعالانه داشت و نشریه‌ی صدای اسلام به زبان انگلیسی را منتشر ساخت. در سال ۱۳۴۸ در تاسیس جامعه متخصصان و دانشمندان مسلمان آمریکا و کانادا مشارکت کرد. از سال ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۷ و در آستانه انقلاب، ماهنامه‌ی پیام مجاهد ارگان نهضت آزادی خارج از کشور زیر نظر مستقیم دکتر یزدی و یک هیات تحریریه به طور مرتب منتشر می‌شد. علاوه بر نشریه‌ی یاد شده نهضت آزادی در خارج از کشور ده‌ها جلد از آثار سیاسی مبارزان داخل کشور را به فارسی و یا انگلیسی منتشر کرده است. در اوج فشارهای سیاسی و خفقان در ایران و به هنگام محاکمه‌های سری مبارزان در ایران، نهضت آزادی خارج از کشور نمایندگان سازمان‌های بین‌المللی حقوق بشر را برای نظارت بر این محاکمات و وارد کردن فشار بر دولت ایران به منظور کاهش فشار بر مبارزان اعزام می‌کرد که گزارش‌های بسیاری از آنان منتشر شده است. در سال ۱۳۵۱ دکتر یزدی موسسه‌ی غیر انتفاعی فیلینگ و دفتر پخش کتاب را برای کمک به فعالیت‌های اسلامی در آمریکا تاسیس کرد. او در سال ۱۳۵۱ رسماً و کتبا به سمت نماینده ویژه آیت الله خمینی در خارج از کشور به اجازه‌ی دریافت وجوه شرعی و هزینه کردن بخشی از آن منصوب شد و در همان سال (۱۳۵۵) از طرف جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر معرفی گردید. در سال مذکور دادستان ارتش پرونده‌ای علیه او تشکیل داد و او را به دادگاه نظامی احضار کرد و سپس ساواک دستور بازداشت او را به تمام پاسگاه‌های مرزی ایران صادر نمود. علاوه بر این، از پلیس و نیروهای امنیتی کشورهای همسایه (ترکیه و عربستان سعودی) درخواست شد که به محض ورود به این کشورها او را دستگیر کنند و به ایران تحویل دهند.

دکتر یزدی با فعالیت در انجمن‌های اسلامی دانشجویان در خارج از کشور در حفظ و تعمیق هویت ایرانی - اسلامی و شکل‌گیری فکری و سیاسی هزاران جوان ایرانی که برای ادامه تحصیل به خارج از کشور رفته بودند و در تربیت کاردهای متعهد و متخصص نقش عمده و اساسی ایفا کرده است.

حضور فعال و مستمر دکتر یزدی در انجمن‌های اسلامی گروه‌های دانشجویی و متخصص مسلمان غیرایرانی در خارج از کشور او را با طیف وسیعی از مبارزان و فعالان جنبش‌های اسلامی در سر تا سر جهان از نزدیک آشنا ساخته است. او خود از جمله کسانی است که در ایجاد پیوندهای دینی، فرهنگی و سیاسی میان جنبش‌های اسلامی در کشورهای اسلامی نقش فعال داشته است. شخصیت‌ها، متفکران و رهبران این جنبش‌ها از مالزی تا سودان، الجزایر و مصر و از پاکستان، هند، لبنان و عراق با او از نزدیک آشنا هستند و روابط و همکاری برادرانه دارند. این سابقه و ارتباطات او را یک شخصیت سیاسی - اسلامی بین‌المللی شناخته شده در جهان اسلام ساخته است به طوری که عموماً برای مشارکت و ایراد سخنرانی در کنفرانس‌های بین‌المللی اسلامی غیردولتی از وی دعوت به عمل می‌آید.

در مهر ماه ۱۳۵۷ دکتر یزدی بنا به درخواست آیت الله خمینی که عازم خروج از عراق شده بودند، به عراق رفت و چون اجازه‌ی ورود آن‌ها را به کویت ندادند، امام با پذیرفتن پیشنهاد دکتر یزدی به پاریس و نوفل لوشاتو رفتند. در طی اقامت ایشان در فرانسه دکتر یزدی از نزدیک‌ترین مشاوران رهبر فقید انقلاب بود.

در جریان انقلاب از جانب رهبر فقید انقلاب به عضویت شورای انقلاب منصوب شد و بعد از تشکیل دولت موقت در ۱۵ بهمن ۱۳۵۷ معاون نخست وزیر در امور انقلاب و سپس وزیر امور خارجه گردید. از جمله‌ی کارهایی که ابراهیم یزدی در این دوره به آن‌ها جامه‌ی عمل پوشاند می‌توان به شکل فهرست‌وار به موارد زیر اشاره کرد:

۱- تدوین و تنظیم مبانی و اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی به طور مشخص و روشن و پیشنهاد آن به دولت و شورای انقلاب.

۲- تهیه و اجرای طرح تاسیس سپاه پاسداران و جهاد سازندگی. پیشنهاد طرح روز قدس در آخرین جمعه‌ی ماه مبارک رمضان به رهبر فقید انقلاب و اعلام آن.

۳- لغو قرار داد استخدام مستشاران نظامی آمریکا و قرارداد یک جانبه‌ی سری بین ایران و آمریکا و انتشار متن کامل آن.

۴- پیگیری جدی مطالبات ایران از آمریکا از جمله حساب تنخواه‌گردان ایران در وزارت دفاع آمریکا به مبلغ حدود ۲۳ میلیارد دلار

۵- اعلام بلاموضوع بودن اصول ۵ و ۶ قرار داد ۱۹۲۱ بین ایران و شوروی.

۶- قطع رابطه دیپلماتیک با دولت‌های آفریقای جنوبی، اسرائیل، مصر و برقراری روابط دیپلماتیک با ویتنام، لیبی، یمن جنوبی، کوبا و نیکاراگوئه.

۷- به رسمیت شناختن ساف به عنوان نماینده‌ی مردم فلسطین در سطح یک دولت.

۸- عضویت و حضور فعال در جنبش غیرمتعهدها.

۹- حضور چشمگیر و فعال در کنفرانس اسلامی.

۱۰- شرکت در مجمع عمومی سازمان ملل متحد و ایراد سخنرانی در معرفی انقلاب اسلامی و دفاع از آرمان‌های ملت ایران به فارسی برای اولین بار در تاریخ سازمان.

بعد از استعفای دولت موقت، او عضویت در دولت شورای انقلاب را نپذیرفت و به سمت نماینده‌ی ویژه امام برای رسیدگی به بحران‌ها و مسایل استان‌ها تعیین شد. در جلوگیری از گسترش جنگ فرقه‌ای و قومی در استان‌های بلوچستان و هرمزگان نقش کلیدی ایفا نمود. در ۱۳۵۸ به سمت سرپرست موسسه‌ی کیهان منصوب شد و در اسفند ماه ۱۳۵۸ در انتخابات اولین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی با آرای سنگینی از طرف مردم تهران انتخاب شد و طی چهار سال در کمیسیون‌های تحقیق، امور خارجه، بهداشت و درمان و ویژه‌ی بازرگانی خارجی خدمت کرد.

با شروع فعالیت مجدد و منسجم نهضت آزادی ایران بعد از انقلاب به عضویت شورای مرکزی و نیز به عنوان عضو و رییس هیات اجرایی و رییس دفتر سیاسی انتخاب شد.

بعد از درگذشت شادروان مهندس بازرگان، از طرف شورای مرکزی نهضت آزادی ایران در سال ۱۳۷۳ و مجدداً در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۷۹ به سمت رییس شورا و دبیر کل نهضت آزادی ایران انتخاب شد.

در سال ۱۳۶۴ در تاسیس جمعیت دفاع از آزادی و حاکمیت ملت به همراه مهندس بازرگان و دکتر سبحانی مشارکت کرد و به عنوان عضو شورای مرکزی و هیات اجرایی آن انتخاب شد.

دکتر یزدی تالیفات علمی و مقالات سیاسی اجتماعی و اسلامی متعددی دارد. در دوران اقامت در آمریکا دکتر یزدی با گذراندن دوره‌های تخصصی ویژه در مراکز معتبر علمی فوق‌تخصص در رشته‌ی ژنتیک مولکولی را دریافت کرد. او طی سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۴۴ در دانشگاه فرلی دیکنسون نیوجرسی و در سال‌های ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۶ در دانشکده‌ی پزشکی بیلور واقع در مرکز پزشکی تگزاس هوستون به کار تدریس و پژوهش در شناخت ملکولی سرطان پرداخت. از وی مقالات متعدد تحقیقاتی و تخصصی در مجلات معتبر علمی جهان به چاپ رسیده است. وی همچنین سال‌ها مسوول آزمایشگاه‌های زهرشناسی، میکروپشناسی، انگل شناسی و ایمنولوژی بیمارستان وی - ای وابسته به دانشکده‌ی پزشکی بیلور بود. دکتر یزدی در رشته‌ی تخصصی خود، ژنتیک مولکولی و سایر موضوع‌های علمی چندین کتاب به زبان فارسی (نظیر مبانی ژنتیک مولکولی، تغییرات جهشی درباره ژنتیک و جهان شگفت انگیز مغز) نگاشته است که مورد استفاده متخصصان و دانشگاهی‌ها است. علاوه بر این از او مقالات و کتاب‌های سیاسی اجتماعی و اسلامی متعددی به چاپ رسیده است (نظیر شورشگری و ضد شورشگری، جنگ بی‌پایان: آمریکا در تدارک ویتنام‌های دیگر، آخرین تلاش‌ها در آخرین روزها، بررسی سفر هایزر به ایران، خدا در ناخودآگاه، بیماری‌های قلب آدمی، خطی در دریا "مرج البحرین، چالش‌ها و بحران‌های جنبش‌های اسلامی، سه جمهوری، خاک‌های رسی و پیدایش حیات و ...).

دکتر ابراهیم یزدی متاهل و صاحب دو پسر و چهار دختر است. همسر وی آنر بایجانی و فرزند مرحوم میرزا باقر طلایه است که از آزادی‌خواهان برجسته‌ی صدر مشروطیت و از قضات خوشنام دادگستری بود.

یازدهمین کنگره‌ی نهضت آزادی ایران، تیرماه ۱۳۷۹. ردیف جلو به ترتیب از راست به چپ آقایان: مهندس توسلی، دکتر ابراهیم یزدی و مهندس ابوالفضل بازرگان